

✓
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK
INSTITUTI

apat
H.A .Soipova

Arab tili o'qitishni jadallashtirish

(o'quv qo'llanma)

Toshkent – 2010

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT SHARQSHUNOSLIK INSTITUTI

H.A .Soipova

Arab tili o'qitishni jadallashtirish

(o'quv qo'llanma)

TOSHKENT DAVLAT
SHARQSHUNOSLIK INSTITUTI
KUTUBXONASI
№ _____

Toshkent – 2010

H.A.Soipova, Arab tili o'qitishni jadallashtirish to'plami (o'quv qo'llanma). –T.: ToshDSHI, 2010. 48-b.

Mazkur o'quv qo'llanma arab adabiy tili grammatikasini o'qitishni jadallashtirishda magistratura bosqichi talabalari hamda ustozlar o'rtasidagi o'quv rejalarini jadal amalga oshirish uchun mo'ljallangan. Qo'llanma I kurs magistratura talabalari egallanishi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma, va malakalarni kompetentlik darajasida rivojlantirishni, o'quv jarayonini kompleks loyihalash asosida kafolatlangan natijalarni olishni, mustaqil bilim olish va o'rganishni hamda nazoratni amalga oshirishni ta'minlaydigan, talabning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo'naltirilgan elektron ko'rinishdagi o'quv-metodic manbalar, didaktik vositalar va materiallar mezonlarini o'z ichiga oladi.

O'ylaymizki, mazkur o'quv qo'llanma I bosqich talabalarining arab tili o'rganishdagi jadal ishlarini samarali tashkil etishda o'zining munosib hissasini qo'shadi.

Mas'ul muharrir: *“Arab filologiyasi” kafedrasini mudiri
Kat. o'qituvchi N.M. Orifx o'jayev*

Taqrizchilar: *TIU Sharq tillari kafedrasini
kat. o'qituvchisi Z. Shokirova
“Arab filologiyasi” kafedrasini
kat. o'qituvchisi O.M. Mirsagatova*

Ushbu o'quv qo'llanma Toshkent davlat sharqshunoslik institutining O'quv-uslubiy kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan.
(Bayonnoma № 2. 23.12.2010)

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi dunyoviy demokratik, huquqiy va fuqarolik jamiyatini qurayotgan bir paytda ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlarning maqsadi har tomonlama ma'naviy yetuk barkamol avlodni tarbiyalashdir. Davlat ta'lim standartlariga ko'ra, o'sib kelayotgan yosh avlodni, ya'ni har bir shaxsni shakllantirish va ularni mustaqil ishlay olishga o'rgatish masalasi alohida o'rin tutadi. Bu borada yurtboshimizning: “Taraqqiyot taqdirini ma'naviy jihatdan yetuk odamlar hal qiladi.

Texnikaviy bilim, murakkab texnologiyani egallash qobiliyati ma'naviy barkamollik bilan, mustaqil tafakkur bilan birga borishi kerak¹”, – degan so'zlarini ta'kidlab o'tish joiz.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturida chuqur nazariy va amaliy bilimlar bilan bir qatorda tanlagan sohasi bo'yicha mustaqil faoliyat ko'rsata oladigan, o'z bilimi va malakasini mustaqil ravishda oshirib boradigan, masalaga ijodiy yondashgan holda muammoli vaziyatlarni to'g'ri aniqlab, tahlil qilib, sharoitga tez moslasha oladigan mutaxassislarni tayyorlash asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Ma'lumki, axborot va bilimlar doirasi tez sur'atlar bilan kengayib borayotgan hozirgi sharoitda barcha ma'lumotlarni faqat dars mashg'ulotlari paytida talabalarga yetkazish qiyin.

Hozirgi kunda ta'lim sohasining barcha bosqichlariga oid umumiy pedagogik va didaktik talab – talabning dasturiy bilim, tasavvur va ko'nikmalari asosida mustaqil ishlash samaradorligini takomillashtirishdir.

Mazkur o'quv qo'llanma arab adabiy tili grammatikasini o'qitishni jadallashtirishda magistratura bosqichi talabalari hamda ustozlar o'rtasidagi o'quv rejalarini jadal amalga oshirish uchun mo'ljallangan. Qo'llanmaning yaratilishidan asosiy maqsad mazkur matnlar ustida mustaqil ishlash jarayonida talabalarga lug'at bilan ishlash va arab tilidan tarjima qilish ko'nikmalarini egallash hamda grammatik materialni mustahkamlash imkonini berishdan iborat.

¹ Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1997. 7-b.

Qo'llanmadagi o'quv materiali maxsus mavzularga ajratilgan bo'lib, mavzularning murakkablik darajasi magistratura bosqich talabalarining imkoniyatiga mos keladi.

O'ylaymizki, mazkur o'quv qo'llanma I bosqich talabalarining arab tili o'rganishdagi jadal ishlarini samarali tashkil etishda o'zining munosib hissasini qo'shadi.

Muallif

1- dars

QO'SHMA GAP LAR TARKIBIDA FE'L MAYLLARINING QO'LLANILISHI

Dars maqsadi: Fe'l mayllarining qo'shma gap lar tarkibida qo'llanilishi haqida ma'lumot berish va ularni qo'llash bo'yicha malakalarni hosil qilib, arab tili o'qitishni jadallashtirish maqsadida *زيارة رئيس روسيا الى مصر* "Rossiya Presidentning Misrga tashrifi" matnini tarjima qilsih va matnni qayta hikoya qilish. "Rossiya Presidentning Misrga ziyorati" mavzusida suhbatlashish, notanish so'zlarni yozma va og'zaki nutqda qo'llash malakasini shakillantirish.

Asosiy savollar

1. Bog'langan qo'shma gaplar.
2. Bog'lovchisiz bog'langan qo'shma gaplar.
3. Bog'lovchili bog'langan qo'shma gaplar.
4. Ergash gapli qo'shma gap.

Tayanch iboralar:

1. Qo'shma gap.
2. Murakkab jumla.
3. Boqlangan.
4. Ergashgan.
5. Biriktiruv.
6. Teng bog'lovchi.
7. Zidlovchi.
8. Ergash gap.
9. Bosh gap.

Ega ergash gapli qo'shma gaplarda ergash gap bosh gapning egasi vazifasini bajaradi. Arab tilida ega ergash gap bosh gapning kesimiga nisbiy olmosh yordamida bog'lanadi.

Ega ergash gap *ma; man* yuklamalari bilan ham qo'shilishi mumkin. Ega ergash gap bosh gapga *an, anna* yuklamalari yordamida ham birikadi. Bunda ko'pincha bosh gap shaxsi noma'lum bo'lgan iboralardan tashkil topadi.

B/BX/B jadvali tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Talabalar mavzu bo'yicha "nimalarni bilasiz" va "nimani bilishni xohlaysiz" degan savollarga javob beradilar (oldindagi ish uchun yo'naltiruvchi asos yaratiladi). Jadvolning 1 va 2 bo'limlarini to'ldiradilar. Mavzuni tinglaydilar va 3 bo'limni to'ldiradilar.

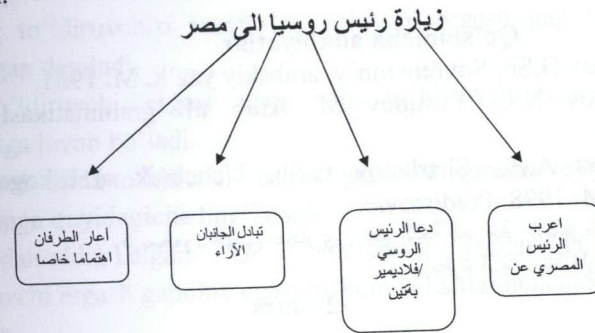
B/BX/B jadvali

BILAMAN	BILISHNI XOHLAYMAN	BILIB OLDIM
Ikki sodda gap yig'indisi qo'shma gap deyiladi.	1. Arab tilida qo'shma gaplar qanday yasaladi? 2. Arab tilida nisbiy olmosh nima?	Arab tilida ikki hil qo'shma gap bor. Arab tilida nisbiy olmoshlar 'kimki', 'qaysiki', 'nima' so'zlari yordamida beriladi.

Klaster

Klaster usuli bilimlarni faollashtirishni tezlashtiradi, fikrlash jarayoniga mavzu bo'yicha yangi o'zaro bog'lanishli tasavvurlarni erkin va ochiq jalb qilishga yordam beradi. Yozuv taxtasining o'rtasiga asosiy so'zdan iborat bo'lgan mavzu nomi yoziladi. Birikma bo'yicha asosiy so'z bilan uning yonida mavzu bilan bog'liq so'z va takliflar kichik doirachalar "yo'ldoshlar" yozib qo'shiladi. Ularni "asosiy" so'z bilan chiziqlar yordamida birlashtiriladi. Bu

"yo'ldoshlarda" kichik "yo'ldoshlar" bo'lishi mumkin. Yozuv ajratilgan vaqt davomida yoki g'oyalar tugagunicha davom etishi mumkin.

Nazorat savollari

1. Qo'shma gap nima?
2. Sodda gaplar bir-biriga qanday bog'lovchilar bilan bog'lanadi?
3. Biriktiruv bog'lovchilar qaysilar?
4. Zidlov bog'lovchilari qaysilar?
5. Qanday gap ergash gap deyiladi?

Mustaqil ish topshiriqlari

1. Berilgan matnda qo'shma gaplar turlanini aniqlang
2. Qo'shma gaplar ishtirok etgan jummalarni aniqlang

Asosiy adabiyotlar:

1. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27, 32, 38, 39.
2. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .

3. Ibrohimov N., Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.
4. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Sharbatov G.Sh. Sovremenn'y arabskiy yaz'k. M. 1961.
2. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.
3. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz'ka M. 1998. Predislovie.
4. 1998، علم اللغة العربية . القاهرة، 1998، د. محمود فهمي حجازي .
5. 1998، علوم اللغة . القاهرة، 1998،

2- dars

OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDA TO'LDIRUVCHI ERGASH GAP VA UNING QO'LLANILISHI

Dars maqsadi: To'ldiruvchi ergash gap va uning ommaviy axborot vositalarida qo'llanilishi haqida ma'lumot brish va ularni qo'llash bo'yicha malakalarni hosil qilib, arab tili o'qitishni yanada takomillashtirish uchun o'tilgan mavzuning amaliy ko'nikmalarini yozma va og'zaki nutqda qo'llash malakasini shakllantirish.

Asosiy savollar:

1. To'ldiruvchi ergash gap haqida tushuncha;
2. Ularni OAV da qo'llanishidagi o'ziga xosliklar.

Tayanch iboralar:

1. Bosh gap;
2. Ergash gap;
3. Qo'shma gap;
4. To'ldiruvchi;
5. Yuklamalar;
6. Bog'lovchilar.

To'ldiruvchi ergash gap deganda, sodda gap shaklida kelgan kengaytirilgan ya'ni bir necha so'zdan iborat bo'lgan to'ldiruvchining bosh gap bilan kelishi tushuniladi. Boshqacha qilib aytganda, bosh gapning to'ldiruvchisi vazifasida keluvchi ergash gap to'ldiruvchi ergash gap deyiladi.

To'ldiruvchi ergash gap ham to'ldiruvchi javob bo'lgan savollarga javob bo'ladi.

Arab tilida to'ldiruvchi ergash gap bosh gapdan keyin keladi va bosh gapga quyidagicha bog'lanadi:

1. O'zidan oldin kelgan أَنْ yuklamasi yordamida. Bunda to'ldiruvchi ergash gapning egasi tushum kelishigida keladi.

Masalan:

Eshitdimki, bu student odobli yigitdir. - سمعتُ أن هذا الطالب شاب مجتهد

Ilmning foydali ekanini bildim. - عرفت أن العلم نافع

2. Agar bosh gapning kesimi قال fe'lidan yoki shu fe'ning biror formasidan iborat bo'lsa, أَنْ yuklamasi vazifasida إِنَّ yuklamasi ishlatiladi.

Masalan:

Islom dini aytadiki, Alloh yagonadir. - يقول الدين الإسلامي إن الله واحد

Do'stim aytdiki, u kasal emish. - قال صديقي إنه مريض

3. Agar biror sabab bilan to'ldiruvchi ergash gapning egasi bosh gapdan uzoqda bo'lsa va u ergash gapning kesimidan keyinga o'tgan bo'lsa, أَنْ (إِنَّ) yuklamasiga III shaxs muzakkar birlik qo'shiluvchi olmoshi qo'yiladi va u tarjima qilinmaydi.

Masalan:

Axirni المعلم أنه توجد في غرفة الدرس تلك كثير من الطاولات والكراسي

Oqituvchi menga ma'lum qildiki, o'sha auditoriyada ko'pgina stol va stullar mavjud.

4. Agar bosh gapning kesimi o'zidan keyin predlog talab etadigan fe'ldan iborat bo'lsa, yuklamasi o'sha predlogdan keyin keladi.

Masalan:

إنتي لا أنسى الذين ساعدوني في أيامي الصعبة - Bu muammo haqida uzoq o'yladim.

5. To'ldiruvchi ergash gap ba'zan bosh gapga الذي va uning variantlari yordamida ham boqlanishi mumkin. Bu nisbiy olmoshlar to'ldiruvchi ergash gapning egasi bilan moslashadi.

Masalan:

إنتي لا أنسى الذين ساعدوني في أيامي الصعبة

Qiyin kunlarimda menga yordam qilganlarni unutmayman.

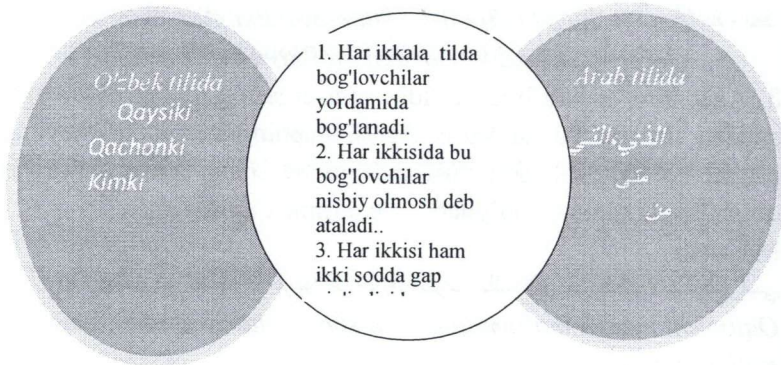
6. To'ldiruvchi ergash gap bosh gapga yuklamasi yordamida ham bog'lanishi mumkin. Bunda to'ldiruvchi ergash gap fe'l kesimli gap bo'lishi kerak.

Masalan:

أريدك أن تكتب لي رسالة - Menga xat yozishingni hohlayman.

Arab tilida to'ldiruvchi ergash gapli qo'shma gaplar o'zbek tiliga ko'pgina hollarda qo'shma gap emas, balki, sodda gap sifatida tarjima qilinadi.

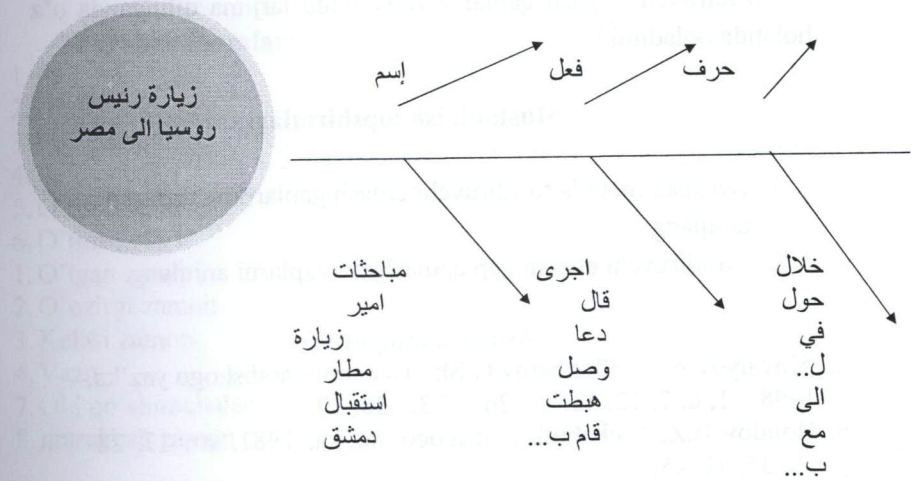
“VENNA” DIAGRAMMASI

“BALIQ SKELETI” chizmasi tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Talabalar kichik guruhlariga bo'linib “Baliq skeleti” chizmasining yuqori „suyagida“ arab tilidagi 3 so'z turkumini yozadi, pastda esa bu so'z turkumlarga “Rossiya prezidentining Misrga ziyorati” matnida uchragan misollarni keltiradi.

«BALIQ SKELETI»

زيارة رئيس روسيا الى مصر " (Rossiya prezidentining Misrga ziyorati) matni

Amaliy mashqlar :

1. Quyidagi fe'llarning majhul nisbat vaznini bering:

النوع	الفعل	المجهول	الفعل
	يُسِير		وَقَعَ
	يَتَّق		التَّقَى
	يُعَرَّب		اَضَاف
	يَدْعُو		اِسْتَقْبَلَ

2. Quyidagi so'z iboralarini o'zbek tiliga tarjima qiling :

- اعار اهتماما خاصا
- التبادل التجارى
- اجرى مباحثات

Nazorat savollari

1. To'ldiruvchi ergash gapli qo'shma gaplar qanday ta'riflanadi?
2. To'ldiruvchi ergash gaplar bosh gap bilan qaysi yuklamalar orqali bog'lanadi?
3. To'ldiruvchi ergash gaplar o'zbek tilida tarjima qilinganda o'z holatida qoladimi?

Mustaqil ish topshiriqlari

1. Berilgan matnda to'ldiruvchi ergash gaplarning turlarini aniqlang.
2. To'ldiruvchi ergash gap qatnashgan gaplarni aniqlang.

Asosiy adabiyotlar:

5. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27,32, 38, 39.
6. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .
7. Ibrohimov N.,Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.
8. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qo'shimcha adabiyotlar

6. Sharbatov G.Sh. Sovremenn'y arabskiy yaz'k. M. 1961.
7. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.
8. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz'ka M. 1998. Predislovie.
9. 1998، القاهرة، علم اللغة العربية . محمود فهمي حجازي .
10. 1998، القاهرة، علوم اللغة .

3- dars

BADIIY ASAR VA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDA MURAKKAB ZAMON FORMALARI VA ULARNING ISHLATILISHI

Dars maqsadi: Murakkab zamon formalari va ularning badiiy asar va ommaviy axborot vositalarida ishlatilishi haqida ma'lumot berish va ularni qo'llash bo'yicha malakalarni hosil qilib, arab tili o'qitishni jadallashtirish.

Tayanch iboralar:

1. Fe'l
2. Uch o'zakli fe'l
3. Fe'l zamonlari
4. Fe'l vaznlari
5. O'timli fe'l
6. O'timsiz fe'l
1. O'tgan zamon
2. O'ozirgi zamon
3. Kelasi zamon
4. Vazn
7. Old qo'shimchalar
8. murakkab zamon

Asosiy savollar:

1. Fe'l haqida umumiy ma'lumot
2. Fe'l zamonlari haqida.
3. Uch o'zakli fe'llarning o'tgan zamoni
4. O'tgan zamon fe'li haqida
5. I bob fe'llarining tuslanishi.
1. Fe'llarda zamon tushunchasi
2. Fe'lning o'tgan zamoni
6. Fe'lning hozirgi-kelasi zamoni

Arab tilidagi fe'llarning infinitiv (noaniq) shakli yog'. Shuning uchun Yevropa va rus tillaridagi darsliklarda va luqatlarda shartli

infinitiv shaklida fe'ning 3-shaxs, muzakkar, birlikdagi shakli beriladi.

Masalan: كَتَبَ ، فَرِحَ ، كَبِرَ

Uch o'zakli fe'llarning 1 bobi فَعَلَ vaznida bo'ladi.

Masalan: فَعَلَ ، فَعِلَ ، فَعُلَ

Shu bob fe'llarining 80 foizi mana shu vaznda bo'ladi. Bundan tashqari فَعُلَ ، فَعِلَ ، فَعَلَ vaznidagi fe'llar ham bor.

Masalan: فَرِحَ ، كَبِرَ

فَعُلَ vaznidagi fe'llarning ba'zisi o'timli, ba'zilar o'timsiz bo'ladi.

Ammo فَعُلَ vaznidagi fe'llar doimo o'timsiz bo'ladi.

Masalan: كَبِرَ

Ba'zi o'timsiz fe'llar predloglar yordamida 2- va 4- boblarda o'timli bo'ladi. Masalan: ذَهَبَ بَ - ذَهَبَ «ketmoq»-o'timsiz, «olib ketmoq»-o'timli. Uning ta'rifi shunday:

O'tgan zamon fe'li bir ish-harakatning o'tgan zamonda bajarib bo'linganligiga dalolatdir. Uning ajratib turadigan alomati birorta harakatli va sukunli muannas تَ - sini qabul qilishidir. Masalan: كَتَبْتُ

Bu ت larni «تاء الفاعل» - «bajaruvchi ت» deb ataladi. Muannas تَ - sini sukunli bo'lsin deb shart qilinishiga sabab shuki, harakatli muannas تَ ham ت kabi. Ammo bu ت fe'ning alomati emas.

O'tgan zamon fe'lini inkor qilish uchun ما inkor yuklamasi ishlatiladi.

Masalan: ما كتب . Unga kirgan ما yuklamasi ish-harakatning allaqachon bajarib bo'linganligini bildiradi.

Buning arabcha ta'rifi quyidagicha:

O'tgan zamon fe'li bir ish-harakatning o'tgan zamonda bajarib bo'linganligiga dalolat qiluvchi fe'ldir.

«Ali darslarini tayyorlayapti, bir ozdan keyin uhlaydi» degani kabi. Bu fe'ning ajratib turuvchi belgilaridan biri unga yuklamasini qabul qilishidir.

Masalan:

Uch o'zakli fe'llarning o'tgan va hozirgi-kelasi zamoni quyidagi olti vaznda keladi:

1. فَعَلَ
2. فَعِلَ

3. فَعُلَ
4. يَفْعَلُ
5. يَفْعِلُ
6. يَفْعُلُ

Agar o'tgan zamon shaklining o'rta o'zagi dammali bo'lsa, hozirgi-kelasi zamonda ham dammali bo'ladi.

Masalan: كَبِرَ - يَكْبُرُ

O'tgan zamoni bo'lsa, hozirgi-kelasi zamoni ko'pincha bo'ladi.

Masalan:

O'tgan zamoni bo'lsa, hozirgi-kelasi zamonning aksariyati vaznida bo'ladi.

Masalan:

O'tgan zamoni bo'lib, hozirgi-kelasi zamoni bo'ladigan fe'llar juda kam uchraydi.

O'ozirgi -kelasi zamon fe'llarining inkori uchun لا inkor yuklamasi, ba'zan ما inkor yuklamasi ishlatiladi.

Masalan: لا يكتب

Bu fe'llarning majhul darajasi يُفْعَلُ vaznida yasaladi.

Masalan: - يَكْتُبُ - yoziladi

Bularning hozirgi zamonidan kelasi zamonini ajratish uchun س yoki yuklamalari qo'shiladi.

Masalan: سيكتب - u yozadi.

Bu fe'llarga qo'shiladigan قد yuklamasi gumon ma'nosini anglatadi.

Masalan:

قد يعرفه أبوك - «Otang uni taniydiganga o'hshaydi».

Amaliy mashqlar :

3. Quyidagi so'z iboralarning to'g'ri variantini toping:

ب	أ
Ko'p millatli	مجلس الفيدرالية
Prezidentlik respublika	متعددة القوميات

Yuqori palata	المجلس الاسفل
Quyu palata	المجلس الاعلى
Ijrochilik	السلطة التشريعية
Qonunchilik	السلطة التنفيذية

4. Quyidagi soʻz iboralarini oʻzbek tiliga tarjima qiling :

نظام سياسى
حزب سياسى
حالة سياسىة
نشاط سياسى
سياسة اقتصادية
سار على سياسة

5. Quyidagi soʻzlarning oʻzagini toping:

الاصلى	الكلمة	الاصلى	الكلمة
	اتمام		مجلس
	اجراءات		ادارية
	ينخفض		اساسية
	عش		منطقة

Nazorat savollar

1. Fe'llar deb nimaga aytiladi?
2. Fe'ning nechta zamoni bor?
3. O'tgan zamon fe'li qanday tuslanadi?
4. 1-bob fe'lining kichik tuslanishi qanday?

Mustaqil ish topshiriqlari

1. Berilgan matndan fe'liy soʻz birikmalarini oppish.
2. Fe'llarni o'tgan zamonda tuslash.

Asosiy adabiyotlar

9. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27,32, 38, 39.
10. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .
11. Ibrohimov N.,Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.
12. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qo'shimcha adabiyotlar

11. Sharbatov G.Sh. Sovremenn'y arabskiy yaz'k. M. 1961.
12. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.
13. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz'ka M. 1998. Predislovie.
14. د. محمود فهمي حجازي . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1998
15. علوم اللغة . القاهرة ، 1998

4-dars

BADIIY ASARLARDA SABAB ERGASH GAPLI QO'SHMA GAPLAR VA ULARNING QO'LLANILISHI

Dars maqsadi: Sabab ergash gapli qo'shma gaplar va ularning badiiy asarlarda qo'llanilishi haqida ma'lumot berish va ularni qo'llashga doir ko'nikmalarni hosil qilib, arab tili o'qitishni jadallashtirish.

Tayanch iboralar:

1. Bosh gap.
2. Ergash gap.
3. Yordamchi soʻz.
4. Modal soʻz.
5. sodda gapning maxsus turi

Asosiy savollari

1. Bosh gap bilan ergash gapning لِأَنَّ ، لِمَا ، بِمَا ، إِذْ ، وَ yuklamalari bilan bog'lanishi.
2. نظرًا أن ، sharofati bilan, بسبب أن ، sababli, ga ko'ra kabi yordamchi soʻzlar bilan ergash gapning bosh gapga bog'lanishi.

Sabab ergash gap bosh gapdagi ish-harakatning bajarilish sababini bildiradi. Sabab ergash gap bosh gapdan oldin ham, keyin ham kelishi mumkin va uning oldidan quyidagi yordamchi soʻzlar keladi: لِأَنَّ ، لِمَا ، وَ ، بِمَا ، إِذْ ، وَ

ko'nikmalarini yozma va og'zaki nutqda qo'llash malakasini shakllantirish.

Tayanch iboralar:

1. Cheklov
2. Moslashuv
3. Chegaralash
4. Ortirma, qiyosiy, sifat.

Asosiy savollar

1. Cheklov - grammatik kategoriya.
2. Cheklov vazifasida son.

Gapning kesimini izohlab, to'ldirib kelayotgan noaniq holat tushum kelishigidagi ism cheklov, arab tilida التمييز deb aytiladi va bu grammatik kategoriya faqat arab tiligagina hos bo'lib, boshqa tillarda uchramaydi.

Gapda cheklov bo'lib kelgan so'z - kesim ifodalayotgan ma'noning ob'ektini yanada aniqlab, chegaralab keladi, kesimning ma'nosini to'ldiradi. Bunday gaplarda kesim ot bilan ham fe'l, bilan ham ifodalanishi mumkin. Ammo cheklov gapning egasi bilan ham, kesimi bilan ham jinsda va sonda moslashmaydi.

Misollar:

امتلاً الإناء ماءً - *Idish suvga to'ldi.*

(so'zma-so'z: Idish (faqat) suv bilan to'ldi)

Cheklov asosan kesim ortirma yoki qiyosiy darajadagi sifatlar bilan ifodalangan bo'lsa ko'proq ishlatilishi mumkin.

Masalan:

طشقتندُ أكبرُ من سمرقندَ مساحةً - *Toshkent maydoni bo'yicha Samarqanddan kattaroq.*

المشمشُ أحسنُ من التفاح طعمًا - *O'rik olmadan shirinroq.*

(O'rik olmadan (ta'miga ko'ra), ta'mi bo'yicha shirinroq).

هو أصغرُ مني سنًا - *U mendan yoshroq.*

Cheklov yana 11 dan 99 gacha bo'lgan sonlardan keyin oqirlik, uzunlik o'lchovlaridan keyin ham ishlatiladi:

Masalan:

في الخزانة أربعة عشر كتابًا - *Shkafda 14 ta kitob bor.*

إشتريتُ مترا حريرا - *Bir metr shoyi sotib oldim.*

Nazorat savollari

1. Cheklov deb nimaga aytiladi?
2. O'zbek tilida ham cheklov tushunchasi mavjudmi?
3. Cheklov vazifasida tartib sonlarni ishlatish mumkinmi?
4. Cheklov ega-kesim bilan jins va sonda moslashadimi?

Mustaqil ish topshiriqlari

1. berilgan matnda cheklov qo'llanilgan jummalarni toppish.
2. yangi so'zlar ishtirokida cheklov ishlatilgan jummalarni tuzish.

Asosiy adabiyotlar:

17. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27, 32, 38, 39.
18. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .
19. Ibrohimov N., Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.
20. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qo'shimcha adabiyotlar

21. Sharbatov G.Sh. Sovremenn'y arabskiy yaz'k. M. 1961.
22. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.
23. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz'ka M. 1998. Predislovie.
24. د. محمود فهمي حجازي . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1998
25. علوم اللغة . القاهرة ، 1998

6-dars

BADIIY ASAR VA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARIDA IZOFA TURLARINING QO'LLANILISHI

Dars maqsadi: Arab tilida izofa turlari haqida ma'lumot berish va ularni qo'llash bo'yicha malakalarni hosil qilib, arab tili o'qitishni yanada takomillashtirish uchun o'tilgan mavzuning amaliy ko'nikmalarini yozma va og'zaki nutqda qo'llash malakasini shakllantirish.

Tayanch iboralar:

1. moslashgan aniqlovchi;
2. moslashmagan aniqlovchi;
3. izofa ma'naviyya;
4. izofa lafziyya.

Asosiy savollar:

1. Aniqlovchining turlari.
2. Moslashmagan aniqlovchi vazifasida keladigan so'z turkumlari.
3. Ma'naviy va lafziy izofaning o'xshash va farqli tomonlari.

Ma'naviy izofada muzof foil, mafu'l yoki sifat mushabbaha (doimiy sifat) ko'rinishida kelmaydi. Agar kelsa o'tgan zamon ma'nosida kelishi mumkin.

Masalan: هذا ضاربٌ زيدٌ أمس kabi. Shuningdek, bu izofadagi muzof masdar ko'rinishida bo'lishi mumkin.

Masalan:

حسنُ الكلام لا يَتِمُّ إلا يُحَسِّنُ العمل

Bunday izofada muzof ilayhi atoqli ot yoki (al) olgan ism bo'lsa, unda muzof butunlay aniq holda hisoblanadi. Agar muzof ilayhi nakira (noaniq) ism bo'lsa, unda muzof ham noaniq bo'ladi va nimanidir, kimgadir tegishli ekanligini bildiradi. Ma'naviy izofa deb, nomlanishining sababi, muzof ma'naviy bir ishni, ya'ni aniqlik va tegishlilikni bildirayapti. Bunday izofadagi ismlarni, agar izofasiz aytilsa, unda (li, min) yoki (fi) predloglari bilan aytish shart, predlogsiz aytib bo'lmaydi.

Masalan:

صديقٌ لمحمدٍ ni صديقٌ محمدٍ

Muzofning (al) qabul qilishi.

Ma'naviy izofada muzof (al) qabul qilmaydi, هو الغلامُ رجلٌ deb bo'lmaydi. Chunki ma'naviy izofada muzof ilayhi muzofni aniqlab keladi, (al) ham aniqlash uchun kiritiladi, bitta so'z ikki marta aniqlanilmaydi.

Ammo lafziy izofada, aslida bunda ham (al) kirmaydi, lekin ba'zi holatlarda muzofga (al) kirishi mumkin.

1. Muzofga (al) kirishi uchun muzof ilayhida (al) bo'lishi kerak.

Masalan:

القارئُ تاريخُ العربِ خالدٌ الضاربُ رأسَ الجاني
ya'ni *Ali yahshi hislatli, shirin so'zli, jingalak sochli* degani kabi.

2. Muzof ilayhi (al) bor boshqa so'zga muzof bo'lsa:

Masalan:

القارئُ تاريخُ العربِ خالدٌ الضاربُ رأسَ الجاني

Yuqorida muzofning muzof ilayhiga tegishli bo'lishi yoki muzof ilayhi muzofni aniqlab kelishini bildik. Shuninguchun muzof va muzof ilayhi ikkalasi boshqa boshqa ma'nodagi narsalar bo'lishi kerak. Sinonim ismlarni izofaga kirgizib bo'lmaydi.

Masalan: قَمْحٌ (qamhun) ham, بُرٌّ (burrin) ham *buqdoy* degani. Ikkovini izofa qilib, هذا قَمْحٌ بُرٌّ (haza qamhun burrin) deb bo'lmaydi. Yoki aniqlanmish bilan aniqlovchini izofa qilib, هذا رجلٌ فاضلٌ (haza rajulun fadilin) deb bo'lmaydi.

Yoki buning aksini ham izofa qilib bo'lmaydi.

Masalan:

جاءَ فاضلٌ رجلٌ (jaa fadilu rajulin) kabi.

Muzakkar jinsidagi muzofning muannas muzof ilayhi sababli muannas bo'lishi.

Agar muzof muzakkar bo'lsa va muzof ilayhi muannas bo'lsa, muzof ilayhi sababli muzof muannas bo'lishi mumkin. Buning sharti shuki, o'sha muzof hazf qilishga va uning o'rnini muzof ilayhi egallashga yaroqli bo'lishi kerak.

Masalan:

قُطِعَتْ بعضُ أصابعه (qutiati ba'du asabiuhu) degan misolda, بعضُ (ba'du) kalimasi aslida muzakkar. Ammo muannas jinsidagi أصابعُ (asabiu) bilan izofaga kirgani sababli muannas deb hisoblanadi. Bu shart faqatgina muzof-muzof ilayhining bir qismi yoki hammasi bo'lgan taqdirdagina amalga oshadi. Bunday holatda muzofni hazf qilish mumkin.

Masalan: غابتُ بعضُ الطالباتِ yoki قُطِعَتْ أصابعه yoki حضرت كل الطالباتِ kabi.

Muannas muzofning muzakkar muzof ilayhi sababli muzakkar bo'lishi.

Agar muzof muannas bo'lsa, va muzof ilayhi muzakkar bo'lsa, muzof ilayhi sababli muzof muzakkar bo'lishi mumkin. Buning uchun huddi yuqoridagi shartlar zarur bo'ladi.

Masalan: **إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ**

Qur'oni Karimdagi bu misolda رحمة kalimasi muannasdagi muzofdir, biroq, muzof ilayhi muzakkarligi sababli u muzakkarga aylanadi. Shuning uchun uning habari bo'lgan قَرِيبٌ kalimasi muzakkar kelgan.

Amaliy mashqlar:

1. Quyidagi so'zlardan to'g'ri so'roq gap tuzing :

1. روسيا على رئيسا و سوريا ماذا يحرص ؟
2. بين الحوار ماذا السياسى البلدين يكشف ؟
3. من هو بشار الاسد ؟
4. العلاقات بين روسيا واصل سوريا اية و ؟
5. البلدين مصلحة ما خدم ؟

2. Quyidagi so'zlar ishtirikida gap tuzing:

نوة
العلاقات المتبادلة
مصلحة
مهرجان
تنمية
شريك
موثقة
تقارب

“Sinkveyn” usuli.

Sinkveyn so'zi fransuz tilidan olinib, “besh” ma'nosini ifodalaydi. Sinkveyn besh satrdan iborat bo'lib, o'rganalayotgan mavzu haqida o'z fikrini bildirish usuli. Birinchi satrda mavzu bitta so'z bilan (asosan ot bilan) beriladi. Ikkinchi satrda esa, osha so'zga tegishli ikkita sifat keltiriladi. Uchinchi satrda, mavzu bilan ma'no jihatidan bog'liq bo'lgan uchta fe'l, to'rtinchi satrda esa berilgan mavzu to'rtta so'z yordamida ifodalanadi. Va ohirgi satrda birinchi satrdagi so'zga mos sinonim beriladi.

العلاقات الدبلوماسية بين عمان وروسيا

(“Rossiya va Ummon o'rtasidagi diplomatic aloqalar”) matni

1. _____ kelishuv
2. _____ ikki tomonlama, uzoq muddatli

3. _____ intilmoq, foydalanmoq, imzolanmoq
4. _____ diplomatik aloqalar samarali rivojlanmoqda
5. _____ bitim

Nazorat savollari:

1. Izofa birikmasi qanday birikma?
2. Izofa necha turli bo'ladi?
3. Qanday predloglar ma'nosida keladi?
4. Ma'naviy izofa nega ma'naviy deyiladi?
5. Nima uchun lafziy izofa deyiladi?
6. Lafziy izofada muzof nega ol oladi?
7. Izofa zanjiri nima?
8. Zanjir qanday tarjima qilinadi?
9. Moslashgan aniqlovchi muzof va muzof ilayhi bilan qanday moslashadi?

Mustaqil ish topshiriqlari:

1. Lafziy izofa ishtirok etgan jumlar tuzing.
2. Matnda qo'llanilgan ma'naviy izofa birikmalarini aniqlang va ularning gapdagi vazifalarini belgilang.

Asosiy adabiyotlar:

21. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27, 32, 38, 39.
22. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .
23. Ibrohimov N., Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.
24. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qo'shimcha adabiyotlar

26. Sharbatov G.Sh. Sovremenn'y arabskiy yaz'k. M. 1961.
27. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.

28. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz'ka M. 1998. Predislovie.
 29. د. محمود فهمي حجازي . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1998
 30. علوم اللغة . القاهرة ، 1998

7-dars

LAFZIY IZOFA VA UNING JUMLA TARKIBIDA ISHLATILISHI

Dars maqsadi: Lafziy izofa va uning jumla tarkibida ishlatilishi haqida ma'lumot berish va ularni qo'llash bo'yicha malakalarni hosil qilib, arab tili o'qitishni yanada takomillashtirish uchun o'tilgan mavzuning amaliy ko'nikmalarini yozma va og'zaki nutqda qo'llash malakasini shakllantirish.

Tayanch Iboralar:

1. Izofa;
2. Izofa zanjiri;
3. Muzof;
4. muzof ilayhi;
5. moslashmagan aniqlovchilik birikma.

Asosiy savollar:

1. Izofa birikmasi haqida ma'lumot.
2. Izofa turlari haqida ma'lumot.
3. Har bir tur haqida alohida ma'lumot.
4. Izofa zanjiri haqida ma'lumot.

Yuqorida o'tgan qoidalar aniqlovchi bo'lib keladigan ko'rsatish olmoshlariga ham tegishlidir. Kesim agar ismiy bo'lsa ham unga, ham tegishli bo'ladi. Faqat bunda kesim umumiy qoidaga binoan noaniq holatda bo'ladi.

- هؤلاء الرجال عقلاء - Bu kishilar aqlidirlar.
 هؤلاء النساء عاقلات - Bu ayollar aqlidirlar.
 هذه البيوت جديدة - Bu uylar yangidir.
 هذه المقالات مفيدة - Bu maqolalar foydalidir.

Arab tilida moslashgan aniqlovchi birikmasidan tashqari moslashmagan aniqlovchi ham bor. Bunda ikki ism bir-birini aniqlab keladi. Ammo ular bir-biri bilan moslashmaydi. Uning birinchi ismi ikkinchi ismini kasrali bo'lishini talab qiladi. Bunday birikmani *izofa birikmasi* deyiladi, u ikki qismdan tashkil topadi. Buning birinchisi *muzof*, ikkinchisi *muzof ilayhi* deyiladi. Izofa birikmasi ikki hil bo'ladi.

- 1) Ma'naviy izofa,
- 2) Lafziy izofa.

Ma'naviy izofa lafziy izofadan 5 ta narsa bilan farq qiladi:

1. Ma'naviy izofada *muzof* doimo ism bo'lib keladi.
2. Muzof ilayhi (al) artiklini olgan bo'lsa, muzofni aniqlab keladi.
3. Muzof ilayhi olgan bo'lsa.
4. Ma'naviy izofa va predloglari ma'nosida bo'ladi.
5. Ma'naviy izofaning muzofi tanvin olmaydi. Izofaning luqaviy ma'nosi إضافة ya'ni «tayanish».

Masalan: *هذا صاحبك*, ya'ni bir narsani boshqa narsaga tayantirdik deganimiz kabi, Nahv olimlarining islohihga esa, bir kalimaning ikkinchi kalimaga tayanishi, ammo bunda ikkinchi ism birinchi ism tanvinining o'rinini egallaydi. Mana shuning uchun izofadagi ismlar tanvinsiz bo'ladi. Izofaga kirgan ikkilik va ko'plik nunlari hazf qilinadi, hamda tanvin tushirib qoldiriladi. Tanvinning tushib qolishini misoli quyidagicha *هذا صاحبك* (haza sohibuka) asli esa, *صاحب لك* (sahibun laka), izofaga kirgani uchun tanvin hazf qilingan. Ikkilik nunining hazf qilinishi misoli quyidagicha: *هذان غلاما زيد* va *هذان*. Buning misoli qur'onda ham kelgan: *تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ*. Asli esa *إبنان* edi, ikkilik nunlari izofaga kirgani sababli hazf qilingan. Ko'plik nunining misoli esa quyidagicha: *حمى الله محرري*. Asli esa, *محررين* edi. Nunlar izofaga kirgani uchun hazf qilingan.

Agar ismning oxiridagi nun ikkilik yoki ko'plik nuni bo'lmasa, ular hazf qilinmaydi.

Masalan:

بساتين الشام va مأمون العاقبة

Izofaning ikkinchi qismi doimo majrur (kasrali) bo'ladi. Uning nimaning ta'sirida kasrali bo'lgani haqida ikki hil fikr bor. 1.

Muzofning ta'sirida va bu tog'ri fikrdir. 2. Taqdiridagi ل، من va في harflari ta'sirida.

Izofaning ma'nolari.

1. Agar muzof ilayhi muzofning jinsidan bo'lsa, izofa مِنْ ma'nosida bo'ladi.

Masalan:

ثوبٌ حريرٌ va خاتمٌ فضةٌ
ثوبٌ مِنْ حريرٍ va خاتمٌ مِنْ فضةٍ

2. Agar muzof ilayhi izofa ifoda qilayotgan ishning bajarilishi vaqtini bildirsa, izofa فِي ma'nosida bo'ladi.

Masalan:

صيامٌ نهارٌ va قيامٌ الليل
صيامٌ فِي نهارٍ va قيامٌ فِي ليلٍ

3. Agar izofa مِنْ (min) va فِي (fi) ma'nolarida bo'lmasa, ل (li) ma'nosida bo'ladi.

Masalan:

لجامٌ الفرسٌ va كتابٌ محمدٍ
لجامٌ للفرسٍ va كتابٌ لمحمدٍ

Bu turdagi izofa egalik yoki tegishlilik ma'nolarini bildiradi.

Masalan:

حصيرٌ المجدٍ va مالٌ زيدٍ

Izofaning lafziy va ma'naviyga bo'linishi:

1. Lafziy izofa.

Bunday izofadagi muzof muzore' (hozirgi kelasi zamon) fe'li kabi amal qiluvchi foil, maf'ul yoki sifat mushabbaha (doimiy sifat) ko'rinishidagi ismlar bo'ladi. Bular bunday izofada hozirgi yoki kelasi zamongagina dalolat qilishlari shart, o'tgan zamonga dalolat qilsa bo'lmaydi. Muzofning foil ko'rinishida kelganining misoli quyidagicha:

هذا ضاربٌ زيدٍ الآنٌ va مُكرّمٌ الضيّفِ غداً

Muzofning maf'ul ko'rinishida kelishining misoli quyidagicha:

مُرّوغٌ الفؤادِ va هذا بضروبِ الأبِ ya'ni qalbi soqingan

yuragi qo'rqitilgan. Sifat mushabbaha ko'rinishida kelishining misoli esa mana bunday:

عليّ حسنٌ الوجهِ va قليلٌ الجبلِ va عظيمٌ الأملِ

Bunday izofa muzofni aniqlab ham kelmaydi, uni kimgadir tegishli ekanligini ham bildirmaydi. Agarchi, muzof ilayhi (al) olgan bo'lsa ham, muzof aniq holda deb, hisoblanmaydi. Bu izofaning lafziy deb atalishining sababi, u lafziy bir ishni ifoda qiladi, ya'ni, yengillatish (tanvin va ikkilik va ko'plik nunlarining tushib qolishi). Shuningdek, bunday izofani, izofa qilmay, hech qanday (li, min) va (fi) harflarisiz ham aytish mumkin.

Masalan:

هذا ضاربٌ زيداً va مكرمٌ ضيفاً

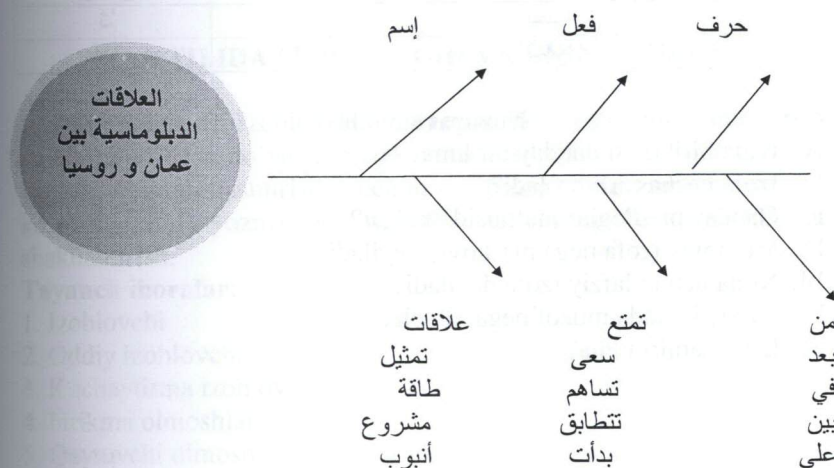
«Baliq skeleti»

«Baliq skeleti» chizmasi tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Talabalar kichik guruhlariga bo'linib «Baliq skeleti» chizmasining yuqori „suyagida“ arab tilidagi 3 so'z turkumini yozadi, pastda esa bu so'z turkumlarga

«Rossiya prezidentining Misrga ziyorati» matnida uchragan misollarni keltiradi

«العلاقات الدبلوماسية بين عمان وروسيا»

«Ummon va Rossiya diplomatik aloqalari» matni

Amaliy mashqlar.

1. Quyidagi soʻzlarni toʻgʻri joylashtirib, gap tuzing :

- من المقرر تجرى ان منفردة محادثة الرئيس بين الروسى الوزراء و رئيس الايطالى
- موسكو ان و طوكيو عن راضيتان الحالية الديناميكية لتطور الثنائية العلاقات
- يتقدم كيف الروسى التعاون المصرى ؟
- تغير روسيا بتطورات اهتمامها الوضع سورىة حول و لبنان

2. Notanish soʻzlarning oʻzbek tilidagi toʻgʻri variantini toping :

تَمَعَّ	dostona
وَدَّى	foydalanmoq
الثمانينات	xozirgi kunga qadar
بَحْرُ قَرْوِين	kuch, energiya
طاقة	imkoniyat
إمكانية	Kaspiy dengizi
الى حدّ الآن	intilmoq
سعى	saksoninchi yillar

3. Quyidagi soʻz iboralarini oʻzbek tiliga tarjima qiling:

. الحرب الاهلية , العمل المشترك , شريك اقتصادى , محادثة منفردة .

4. Quyidagi fellarning qaysi predloglar yordamida kelishini koʻrsating:

الحرف	الفعل	الحرف	الفعل
	أَتَفَقَ		شَدَّدَ
	رَكَزَ		رَضِيَ
	بَحَثَ		تَمَّ
	تَمَعَّ		قَدَّرَ

Nazorat savollari

10. Izofa birikmasi qanday birikma?
11. Izofa necha turli boʻladi?
12. Qanday predloglar maʼnosida keladi?
13. Maʼnoviy izofa nega maʼnoviy deyiladi?
14. Nima uchun lafziy izofa deyiladi?
15. Lafziy izofada muzof nega ال oladi?
16. Izofa zanjiri nima?

Mustaqil ish topshiriqlari:

17. Izofa zanjiri qoʻllanilgan jummalarni aniqlang.
18. Moslashgan aniqlovchi muzof va muzof ilayhi bilan moslashuvi holatlarini aniqlash.

Asosiy adabiyotlar:

25. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27, 32, 38, 39.
26. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .
27. Ibrohimov N., Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.
28. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qoʻshimcha adabiyotlar

31. Sharbatov G.Sh. Sovremenn'y arabskiy yaz'k. M. 1961.
32. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.
33. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz'ka M. 1998. Predislovie.
34. د. محمود فهمي حجازي . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1998 . علوم اللغة . القاهرة ، 1998

8-dars

ARAB TILIDA IZOHLOVCHI VA UNING TURLARI

Dars maqsadi: Izohlovchi va uning turlari haqida maʼlimot berish va ularni qoʻllash boʻyicha malakalarni hosil qilib, arab tili oʻqitishni yanada takomillashtirish uchun oʻtilgan mavzuning amaliy koʻnikmalarini yozma va ogʻzaki nutqda qoʻllash malakasini shakllantirish.

Tayanch iboralar:

1. Izohlovchi
2. Oddiy izohlovchi
3. Kuchaytirma izohlovchi
4. birikma olmoshlari
5. Qaytuvchi olmosh

Asosiy savollar:

1. Izohlovchi haqida ma'lumot.
2. Izohlovchining turlarga bo'linishi
3. Kuchaytirma izohlovchi.
4. البديل - almashtiruvchi izohlovchi.

Izohlovchi aniqlovchining bir turi bo'lib, otga boshqa nom berish bilan uni aniqlab keladi.

Arab tilida mansabni, qarindosh uruqlik, kasb hunar va shu kabilarni bildiruvchi izohlovchilar izohlanmishi bilan jinsda va kelishikda moslashgan holda ishlatiladi.

Masalan:

الرفيق نور الدين - O'rtoq Nuriddin

الشيخ عبد الباسط عبد الصمد - Shayh Abdulbosit Abdusamad

Arab tilida izohlovchilar ikki hil bo'ladi: Oddiy va kuchaytiruvchi.

1. Kuchaytiruvchi izohlovchilar: نَفْسٌ ، عَيْنٌ ، ذَاتٌ ، Ikkovi; كلا ، كِلْتَا

«o'sha» so'zlari vositasida yasaladi va bularni qo'llashda ikki usul mavjud:

a) Yuqoridagi izohlovchilar izohlanmish bilan izofa birikmasini tashkil etadi va izohlovchi muzof, izohlanmish muzof ilayhi bo'lib keladi.

Masalan:

تكلمت مع نفس الطالب - Studentning o'zi bilan gaplashdim.

في ذات الوقت جاء الطلاب - Shu vaqtning o'zida studentlar kelishdi.

اتفق كلا الجانبين على هذا - Har ikki tomon shunga kelishishdi.

b) Izohlanmish ot aniq holatda keladi va izohlovchi bo'lib kelgan yuqoridagi so'zlar izohlanmishdan keyin u bilan kelishikda moslashgan holda va izohlanmishga mos keluvchi birikma olmosh olgan holda keladi.

Masalan:

تكلمت مع المعلمة نفسها - Og'ituvchining o'zi bilan gaplashdim.

Agar izohlanmish odamni bildiruvchi otdan iborat bo'lib, ko'plikda kelsa انفس so'zining ko'pligi انفس ishlatiladi.

Masalan:

يجب على الطلاب أنفسهم أن يحترموا المدرس

Talabalar o'zlari og'ituvchini hurmat qilishlari kerak.

ذهبت التلميذتان كلتاهما - O'ar ikkala og'ituvchi ketishdi.

كل va جميع so'zlari ham o'zlari birikib kelgan so'z bilan shu usulda qo'llanishi mumkin.

Masalan:

تعرفت بالطلاب جميعهم - Studentlarning barchasi bilan tanishdim.

ضيعت الوقت كله - Vaqtning hammasini bekor ketkazding.

جميع so'zi tushum kelishigida ham ishlatilishi mumkin:

حضر الطلاب جميعا - Talabalarning hammasa keldilar

كل so'zi o'zidan keyin turgan noaniq holatdagi ot bilan izofa birikmasi shaklida tursa, «har bir» «har» deb tarjima qilinadi:

كل إنسان - har bir inson

كل أسبوع - har hafta

Agarda كل o'zidan keyingi aniq holatda turgan ot bilan izofa shaklida tursa, hamma, barcha deb tarjima qilinadi:

كل الناس - barcha odamlar.

Agar كل va جميع so'zlari gapda aniq holatda kelsa, ular ega vazifasida kelib, «hamma» deb tarjima qilinadi:

إن الكلال هنا يعملون - haqiqatdan ham bu yerda hamma ishlaydi.

Arab tilidagi ikkinchi izohlovchi turi oddiy yoki almashtiruvchi deb ataladi. Arab tilida ular البديل deb yuritiladi.

Bunday izohlovchi izohlanmishdagi ma'noni to'laligicha yoki qisman o'z ichiga oladi. Bu izohlovchilar izohlanmishdan keyin keladi va unga mos bo'lgan birikma olmoshlarini o'ziga qabul qiladi hamda izohlanmish bilan bir hil kelishikda keladi.

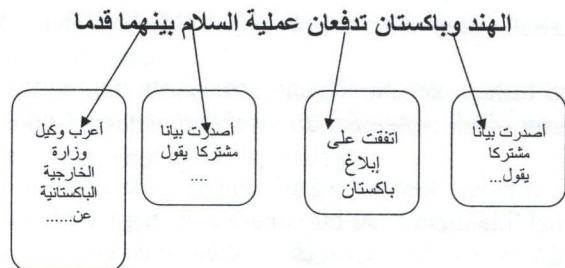
Masalan: يُعجبني محمود علمه - menga Mahmudning bilimi yoqadi (menga Mahmud, uning bilimi yoqadi)

ضربت سلیماناً رأسه - Salimning boshiga urdim. (Salimni, uning boshiga urdim).

“Klaster”

Klaster usuli bilimlarni faollashtirishni tezlashtiradi, fikrlash jarayoniga mavzu bo'yicha yangi o'zaro bog'lanishli tasavvurlarni erkin va ochiq jalb qilishga yordam beradi. Yozuv taxtasining

o`rtasiga asosiy so`zdan iborat bo`lgan mavzu nomi yoziladi. Birikma bo`yicha asosiy so`z bilan uning yonida mavzu bilan bog`liq so`z va takliflar kichik doirachalar “yo`ldoshlar” yozib qo`shiladi. Ularni “asosiy” so`z bilan chiziqlar yordamida birlashtiriladi. Bu “yo`ldoshlarda” kichik “yo`ldoshlar” bo`lishi mumkin. Yozuv ajratilgan vaqt davomida yoki g`oyalar tugagunicha davom etishi mumkin.

Nazorat savollari:

1. Izohlovchi nima?
2. Izohlovchining qanday turlari mavjud?
3. Kuchaytirma izohlovchi qanday ifodalanadi?
4. البديل nima?
5. كل ، جميع ، نفس ، عين so`zlari qachon ishlatiladi?
6. O`zbek tilidagi va arab tilidagi izohlovchilarning ifodalanishida qanday farqlar bor?

Mustaqil ish topshiriqlari

1. berilgan matndan izohlovchilarni ajrating.
2. matnda qo`llanilgan izohlovchi turlarini toping.

Asosiy adabiyotlar:

29. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz`ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27, 32, 38, 39.
30. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz`ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .
31. Ibrohimov N., Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.

32. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qo`shimcha adabiyotlar

35. Sharbatov G.Sh. Sovremenn`y arabskiy yaz`k. M. 1961.
36. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.
37. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz`ka M. 1998, Predislovie.
38. د. محمود فهمي حجازي . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1998
39. علوم اللغة . القاهرة ، 1998

9-dars

SINTAKTIK MUNOSABAT - SANOQ SON VA SANALMISHLAR O`RTASIDA

Dars maqsadi: Sanoq sonlar va sanalmish o`ratsidagi sintaktik munosabat haqida ma`lumot berish va ularni qo`llash bo`yicha malakalarni hosil qilib, arab tili o`qitishni yanada takomillashtirish uchun o`tilgan mavzuning amaliy ko`nikmalarini yozma va og`zaki nutqda qo`llash malakasini shakllantirish.

Tayanch iborasi

1. Son
2. Sanalmish
3. Moslashuv
4. Izofa shakli
5. Bir necha
6. Ko`makchi

Asosiy savollar

1. Arab tilida son.
2. Sanoq sonlar va tartib sonlar
3. 1-10 gacha bo`lgan sanoq sonlar
4. 11-19 gacha bo`lgan sanoq sonlar
5. Yuzliklar va mingliklar

Arab tilida ham sonlar sanoq va tartib sonlarga bo'linadi. Sanoq sonlar ham, tartib sonlar ham, raqamlarni ifodalovchi quyidagi so'zlar yordamida yasaladi:

Raqamlar	Mz.	Mn.
Bir	واحد	واحدة
ikki	اثنان	اثنان
uch	ثلاث	ثلاثة
to'rt	أربع	أربعة
besh	خمس	خمسة
olti	ست	ستة
yetti	سبع	سبعة
sakkiz	ثمان	ثمانية
tog'qiz	تسع	تسعة
o'n	عشر	عشرة
yigirma	عشرون	
o'ttiz	ثلاثون	ثلاثون
qirq	أربعون	أربعون
ellik	خمسون	خمسون
oltmish	ستون	ستون
yetmish	سبعون	سبعون
sakson	ثمانون	ثمانون
tog'son	تسعون	تسعون
yuz	مئة (مائة)	مئة (مائة)
ming	ألف	ألف
million	مليون	مليون
milliard	مليار	مليار

Eslatma. Bu sonlar ichidan إحدى -kelishikda turlanmaydigan so'z, اثنان - ikkilik soni kabi turlanadigan so'z, 20 dan 90 gacha sonlar muzakkar tog'ri ko'plik kabi, qolganlari esa uch kelishikli so'zlardir.

أحد so'zi gapda «kimdir» gumon olmoshi yoki inkor gaplarda «hech kim» ma'nosida ham ishlatiladi. Masalan:
 جاءني أحد - Oldimga kimdir keldi.
 ما جاءني أحد - Oldimga hech kim kelmadi.

1 dan 10 gacha sanoq sonlar

1 va 2 sanoq sonini ifodalash uchun sonni iishlatmaslik mumkin, chunki birlik va ikkilik grammatik kategoriyasi predmetning bitta yoki ikkitaligini ko'rsatib beradi. Mas.,

كتاب - kitob yoki bitta kitob,

مجلتان - Ikki jurnal.

Lekin predmetning bitta yoki ikkitaligi ta'kidlanishi kerak bo'lsa, (واحدة) واحد, (اثنان) اثنان sonlari sanalmish otdan keyin qo'yiladi va sanalmish ot bilan moslashgan aniqlovchi kabi to'rt jihatdan moslashadi. Mas.,

لي كتاب واحد - menda bitta kitob bor.

في الكتاب الواحد حقيقة - Bitta kitobda haqiqat bor.

اشتريت كتابا واحدا - Bitta kitob sotib oldim.

في المجلتين الاثنتين مقالتان - Ikki jurnalda ikki maqola bor.

3-10 gacha bo'lgan sonlar sanalmish bilan ikki usulda birikadi:

1. Son bilan sanalmish ot izofa tashkil etadi. Bunda son muzof ilayhi, bo'lib keladi. Son sanalmish ot birligining jinsiga teskari jinsda keladi., sanalmish ot esa, noaniq holatda ko'plikda keladi. Mas.,

أربعة بيوت - to'rtta uy,

سبع غرف - yettita hona,

عشرة أيام - o'n kun,

8 soni muannas ot bilan ishlatilganda, kelishiklarda عالي so'zi kabi turlanadi. Mas.,

8 soat - ثماني ساعات

8 soatda - في ثماني ساعات

8 soat kutdik. - انتظرنا ثماني ساعات

Izofa qoidasiga muvofiq gapdagi bajarayotgan vazifasiga qarab, sonning kelishigi o'zgaradi, holos. Mas.,

To'rtta honada studentlar bor. - في أربع غرف طلاب

اشترت الجامعة سبعة بيوت - Universitet yettita uy sotib oldi.

عطلتنا الشتوية عشرة أيام - Qishki kanikulimiz o'n kun.

Umumiy qoidaga binoan bunday izofalar من predlogi yordamida ajratilishi ham mumkin. Mas.,

To'rt studentni ko'rdim. - رأيت أربعة من الطلاب

3-10 gacha bo'lgan ma'lum sonni bildirgan «bir necha» so'zi ham (بضع، بضعة) sanalmish ot bilan 3-10 gacha bo'lgan son kabi izofa hosil qiladi. Mas.,

بضعة أيام - bir necha kun

بضع ليالٍ - bir necha tun

2. Avval sanalmish ot, so'ng son keladi. Bunda ham sonning jinsi sanalmish otning jinsiga teskari bo'lishi shart. Gapdagi vazifasiga qarab ikkovining kelishigi o'zgarishi mumkin. Mas:

الأركان الخمسة للإسلام - Islomning beshta rukni

الصلوات الخمسة - Besh vaqt namoz

11 dan 19 gacha bo'lgan sanoq sonlar

11-19 gacha bo'lgan sonlar sanalmish bilan quyidagicha munosabatda bo'ladi:

1. 11 soni sanalmish ot bilan jinsda tog'ri moslashadi va har uch kelishikda ham tanvinsiz tushum kelishigida keladi. 1 soni uchun واحد - varianti ishlatiladi. Mas:

إحدى - varianti ishlatiladi. Mas: في مدينتنا أحد عشر متحفا

11 ta muzeyda

11 ta muzeyni tomosha qildik.

2. 12 soni ham sanalmish ot bilan shunday munosabatda bo'ladi. Faqat 2 soni اثنتي - اثنتا shaklida, qaratqich va tushumda esa اثنتي shaklida bo'ladi. Mas:

لجاننا اثنا عشر ولدا - Qo'shnimizning 12 ta bolasi bor.

12 ta uyda

12 ta kutubhonada

3. 13-19 gacha bo'lgan sonlar har doim tanvinsiz tushum kelishigida bo'ladi. Birlar honasining jinsi sanalmish ot jinsiga teskari, o'nlar honasining jinsi sanalmish ot jinsi bilan bir hil bo'ladi. Mas:

17 yil

17 yilda

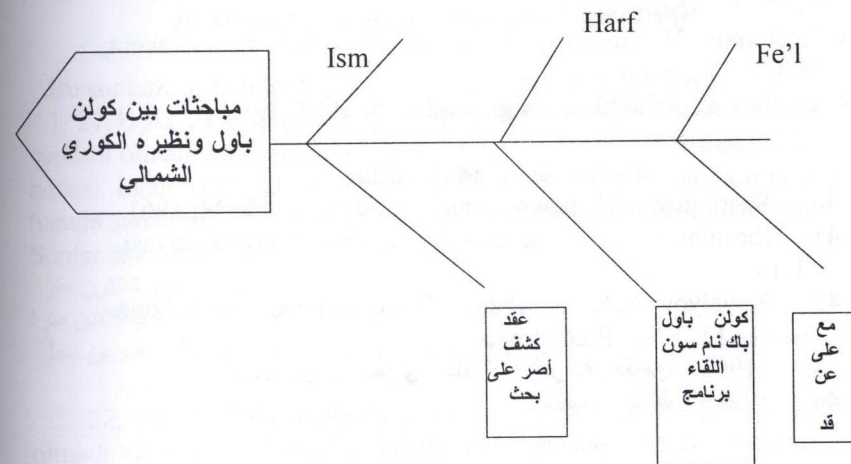
14 ta stol

“Baliq” skeleti.

“Baliq skeleti” chizmasi tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, tahlil qilish ko'nikmalarini

rivojlantiradi. Talabalar kichik guruhlariga bo'linib “Baliq skeleti” chizmasining yuqori suyagida arab tilidagi 3 so'z turkumini yozadi, pastda esa bu so'z turkumlarga "Kolin Pael va uning Shimoliy Koreya hamkasbi o'rtasidagi muzokaralar" matnida uchragan misollarni keltiradi

مباحثات بين كولن باول ونظيره الكوري الشمالي

Nazorat savollari

1. Son necha hil bo'ladi?
2. 1-10 gacha bo'lgan sanoq sonlar sanalmish bilan qanday moslashadi?
3. 21-99 gacha bo'lgan sanoq sonlarning sanalmish bilan moslashuvi qanday bo'ladi?
4. «Bir necha» so'zi qanday beriladi?

Mustaqil ish m topshiriqlari

1. 1-10 gacha bo'lgan sonlar ishtirokida jumla tuzing.

2. matndan 11-19gacha bo'lgan sonlar ishtirok etgan jumalarni ajrating.

Asosiy adabiyotlar:

33. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27, 32, 38, 39.
34. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .
35. Ibrohimov N., Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.
36. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qo'shimcha adabiyotlar

40. Sharbatov G.Sh. Sovremenn'y arabskiy yaz'k. M. 1961.
41. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.
42. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz'ka M. 1998. Predislovie.
43. 1998 . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1998 .
44. 1998 . علوم اللغة . القاهرة ، 1998 .

10-dars

ARAB TILIDA TARTIB SON

Dars maqsadi: Arab tilida tartib son haqida ma'lumot berish va ularni qo'llash bo'yicha malakalarni hosil qilib, arab tili o'qitishni yanada takomillashtirish uchun o'tilgan mavzuning amaliy ko'nikmalarini yozma va og'zaki nutqda qo'llash malakasini shakllantirish.

Tayanch iborat

Son
Sanalmish
Moslashuv
Izofa shakli

Bir necha
Ko'makchi

Asosiy savollar

Arab tilida son.

Tartibsonlar va tartib sonlar

1-10 gacha bo'lgan tartibsonlar

11-19 gacha bo'lgan tartibsonlar

Yuzliklar va mingliklar

20-99 gacha bo'lgan sonlarning ishlatilishi

Bu sonlarni ishlatishda quyidagilarga e'tibor berish kerak:

1. 21, 31, 41 va boshqalardagi 1 raqami uchun ko'pincha واحد – واحد varianti olinadi va u sanalmish ot bilan jinsda tog'ri moslashadi. Birlar honasi bilan o'nlar honasi و bog'lovchisi yordamida bog'lanadi hamda sanalmish ot birlikda noaniq holatda tushum kelishigida keladi. Sonlar esa har uch kelishikda uch hil turlanadi:

واحد و ثلاثون مترا - 31 metr

واحد و ثلاثين مترا - 31 metrda

واحدة و عشرين مجلة - 21 ta jurnal og'idim.

2. 22, 32, 42 kabi sonlarda 2 raqami uchun اثنتان – اثنتان so'zlari olinadi va u sanalmish bilan jinsda tog'ri moslashadi. Bu sonlarning sanalmish ot bilan birikuvi 21 , 31 , 41 kabilarning birikuvi bilan bir hil bo'ladi. Mas:

اثنتان و عشرون كتابا - 22 ta kitob

اثنتين و عشرين كتابا - 22 ta kitobda

اثنتان و خمسون مجلة - 52 ta jurnal

اثنتين و خمسين مجلة - 52 ta jurnalda

3. 23, 33, 43 va undan yuqori sonlarda birlar honasi sanalmish ot bilan teskari moslashadi. O'nlar honasi bilan و bog'lovchisi yordamida birikadi. O'ar uch kelishikda turlanadi. Sanalmish ot birlikda noaniq holatda tushum kelishigida keladi. Mas:

تسعة و أربعون مترا - 49 metr

تسعة و أربعين مترا - 49 metrda

اشتریت ستا و ثمانین ریشه 86 ta pero sotib oldim.

Amaliy mashqlar

1. Quyidagi gaplarni to'ldiring :

1.أعرب الرئيس الروسى عن ارتياحه
2.تبادل الرئيسان
3.عبر الوزير المصرى عن أمله
4.أعلن نائب وزير الخارجية الروسى
5.دعا الرئيس السورى

2. Notanish so'zlarning o'zbek tilidagi to'g'ri variantini toping :

تضمن	zamonaviy
تلبية لدعوة	o'z ichiga olmoq
طويل الامد	taklifga ko'ra
معاصر	uzoq muddatli
قوى	mustahkamlamoq
القاعدة القانونية	unumli foydalanmoq
استفادة	huquqiy baza
مصلحة	qiziqish

3. Quyidagi so'z iboralarini o'zbek tiliga tarjima qiling:

الحرب الاهلية , العمل المشترك , شريك اقتصادى , محادثة منفردة .

4. Quyidagi so'zlarning o'zagini toping:

الكلمة	الاصلى	الكلمة	الاصلى
مجلس	اتمام		
ادارية	اجراءات		
اساسية	ينخفض		
منطقة	عش		

Nazorat savollari

5. Son necha hil bo'ladi?
6. 1-10 gacha bo'lgan tartibsonlar sanalmish bilan qanday moslashadi?

7. 21-99 gacha bo'lgan tartibsonlarning sanalmish bilan moslashuvi qanday bo'ladi?

8. «Bir necha» so'zi qanday beriladi?

Mustaqil ish m topshiriqlari

3. 1-10gacha bo'lgan sonlar ishtirokida jumla tuzing.
4. matndan 11-19gacha bo'lgan sonlar ishtirok etgan jummalarni ajrating.

Asosiy adabiyotlar:

37. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27,32, 38, 39.
38. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .
39. Ibrohimov N.,Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.
40. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qo'shimcha adabiyotlar

45. Sharbatov G.Sh. Sovremenn'y arabskiy yaz'k. M. 1961.
46. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.
47. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz'ka M. 1998. Predislovie.
48. د. محمود فهمي حجازي . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1998
49. علوم اللغة . القاهرة ، 1998

11-dars

SHART ERGASH GAPLI QO'SHMA GAP VA ULARNING TURLARI

Dars maqsadi: Shart ergash gapli qo'shma gap va ularni qo'llash bo'yicha malakalarni hosil qilib, arab tili o'qitishni yanada takomillashtirish uchun o'tilgan mavzuning amaliy ko'nikmalarini yozma va og'zaki nutqda qo'llash malakasini shakllantirish.

Tayanch iboralar:

Ergash gap;
Shart ergash gap;
Bosh gap;
Real;
Noreal;

Asosiy savollar:

1. Real shartni bildiruvchi ergash gap.
2. Noreal shartni bildiruvchi ergash gap.
3. Buyruq mayli yordamida shart ergash gapning ifodalanishi.

Bosh gapdagi ish-harakatning amalga oshish shartini bildiruvchi ergash gap *shart ergash gap* deyiladi. Arab tilida ko'pincha shart ergash gap bosh gapdan oldin keladi.

Bosh gapdagi ish-harakatning amalga oshish sharti real («yahshi og'isang tushunasan,» kabi) va noreal («yahshi og'iganingda edi, tushunarding») kabi bo'lishi mumkin.

1. Real shartni bildiruvchi shart ergash gap oldidan ، إذا ، إن ، من ، متى kabi yuklamalardan biri kelishi mumkin. إن ، متى kabi yuklamalardan biri kelishi mumkin. إن ، متى kabi yuklamalardan biri kelishi mumkin. إن ، متى kabi yuklamalardan biri kelishi mumkin. yuklamalari ishtirok etganida, ergash gapdagi fe'l ham, bosh gapdagi fe'l ham, yoki o'tgan zamonda, yoki shart maylida keladi. Lekin bu gapdan anglashilgan shart ma'nosi hozirgi yoki kelasi zamonga tegishli bo'ladi. Masalan:

إن خرجت من الغرفة خرجت منها - *Agar sen honadan chiqsang men ham chiqaman.*

إن تسألوا كثيرا تعلموا كثيرا - *Ko'p so'rasanglar ko'p bilasizlar.*

متى تخرج أخرج - *Qachon chiqsan men ham chiqaman.*

من حفر حفرة وقع فيه - *Kimki birovga choh qazisa o'zi yiqiladi.*

2. إذا yuklamasi ishlatilganda, har ikki gapdagi fe'l o'tgan zamon shaklida keladi. Lekin shartning ma'nosi hozirgi yoki kelasi zamonga tegishliligicha qoladi.

Masalan:

إذا دخلت الغرفة رأيت القنديل فيها - *Sen honaga kirsang, undagi qandilni ko'rasan.*

3. Ba'zan bosh gapning mazmuniga ko'proq e'tibor qaratilgan bo'lsa, bosh gap ergash gapdan oldin kelishi mumkin. Masalan:

أنا لست مبالغا ، إذا قلت أنني مريض - *Agar men kasalman desam, mubolaqa qilmagan bo'laman.*

Quyidagi hollarda bosh gap oldidan yuklamasi qo'yiladi.

1. Bosh gap ot kesimli gapdan iborat bo'lsa, masalan:

إن لم تر هذه الكارثة فأنت سعيد - *Agar sen bu falokatni ko'rmagan bo'lsang, bahtlisan.*

2. Bosh gapdagi fe'ldan buyruq iltimos, hohish-istak ma'nolari anglashilsa, masalan:

إذا لم يعيش حرا بموطنه الفتى ميتا و موطنه قبرا قسم الفت

- *Agar inson o'z vatanida erkin yashamasa, uni o'lik, vatanini qabr hisobla.*

3. Bosh gapdagi قد ، سوف ، س kabi yuklamalar bilan, shuningdek ما yoki لن inkor yuklamalar bilan boshlangan bo'lsa:

إن تستغفر لهم فلن يغفر الله لهم - *Agar sen ular uchun kechirim so'rasan, olloh ularni hech qachon kechirmaydi.*

Noreal shartni bildiruvchi shart ergash gap oldidan لو yuklamasi qo'yiladi va bu gapdagi fe'l ko'pincha o'tgan zamon shaklida keladi.

Masalan:

لو زرنا المسرح شاهدنا فيه تمثيلية رائعة

- *Agar teatrga borganimizda, edi unda ajoyib spektakl tomosha qilgan bo'lardik.*

Bunday gaplarda bosh gap oldin لا ta'kid yuklamasi qo'yilishi mumkin. Bu yuklama gapning ma'nosiga ta'sir o'tkazmaydi.

Masalan:

لو كان عندي وقت لكتبت مقالة لجريدة الحائط

- *Vaqtim bo'lganida edi, devoriy gazetaga maqola yozgan bo'lardim.*

Ba'zan noreal shartni ifodalashda bosh gap birikma olmoshi bilan yuklamasidan iborat bo'lishi ham mumkin. Masalan:

لو لاه لكنت نعسا - *Agar u bo'lmaganda edi, men bahtsiz bo'lgan bo'lar edim.*

Amaliy mashqlar

1. Quyidagi soʻzlarning oʻzagini toping :

الأصل	الكلمة	الأصل	الكلمة
	نتيجة		النوى
	مباحثات		البرنامج
	سداسية		نظير
	جولة		ولايات

2. Quyidagi gaplarni toʻgʻri joylashtiring :

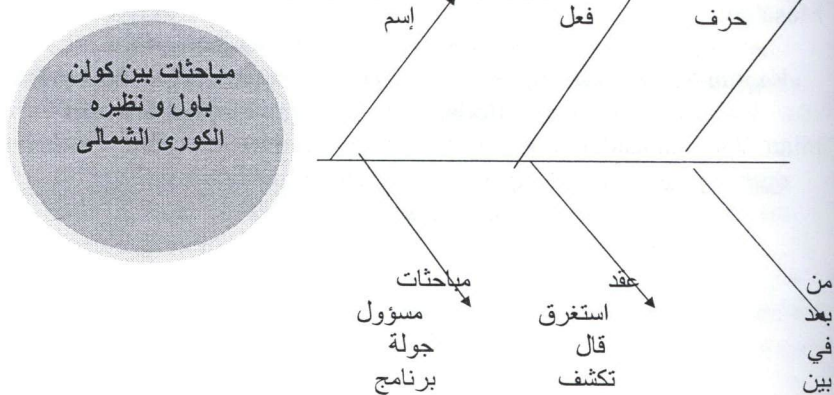
1. ان , من المقرر, يبحث , جانبا , الوزيران , واسعا , من , المسائل , تهم , التي , البلدين
2. الطرفين , قضايا , بحث , مكافحة , الدولي , الارهاب , و , التطرف , الاقليمي , و , المخدرات , تجارة .
3. من المقرر , تجرى , ان , موسكو , فى , الفترة , السادس , من , عشر , و , لغاية , من , العشرين , الشهر , من , الجارى .
4. من , المتوقع , يناقش , ان , الجانبان , العلاقات , مسائل , الثنائية .

«Baliq skeleti»

«Baliq skeleti» chizmasi tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, tahlil qilish koʻnikmalarini rivojlantiradi. Talabalar kichik guruhlariga boʻlinib «Baliq skeleti» chizmasining yuqori „suyagida“ arab tilidagi 3 soʻz turkumini yozadi, pastda esa bu soʻz turkumlariga «Rossiya prezidentining Misrga ziyorati» matnida uchragan misollarni keltiradi

« مباحثات بين كولن باول و نظيره الكورى الشمالى »

«Kolin Paolning Shimoliy Koreyadagi hamkasbi bilan muzokaralari» matni

وزير

حالة
لقاء

تقدم
توصل
أشار

على
منذ

Nazorat savollari

1. Real shart ergash gap nima?
2. Noreal shartni bildiruvchi ergash gap nima?

Mustaqil ish topshiriqlari

3. Real shart ergash gap ishtirok etgan jummalarni aniqlang
4. Noreal shartni bildiruvchi ergash gapli qoshma gaplar tuzing.

Asosiy adabiyotlar:

41. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1998, 1, 6, 7, 12, 13, 17, 26, 27,32, 38, 39.
42. Holidov B.Z., Uchebnik arabskogo yaz'ka, 1981, str. 17, 28-29, 35, 41, 45. .
43. Ibrohimov N.,Yusupov, Arab tili grammatikasi, Toshkent, 1998, 8, 11-19 b.
44. Talabov E., Arab tili darsligi, Toshkent, 1987, 19-44.

Qoʻshimcha adabiyotlar

50. Sharbatov G.Sh. Sovremenn'y arabskiy yaz'k. M. 1961.
51. Ibrohimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. T.1997.
52. Kovalyov A.A., Sharbatov G.Sh. Uchebnik arabskogo yaz'ka M. 1998. Predislovie.
53. د. محمود فهمي حجازي . علم اللغة العربية . القاهرة ، 1998 ، علوم اللغة . القاهرة ، 1998

LUG'AT

трехсторонний саммит в Эр-Рияде	Ar-Riyoddagi uch tomonlama sammit	قمة الرياض الثلاثية
Генеральный секретарь	Bosh Kotib	الأمين العام
Организация Исламской конференции	Islom Konferensiyasi tashkiloti	منظمة المؤتمر الإسلامي
безусловно	shak shubxasiz	ضلو ع=بالضلع
убийство	qotillik	إغتيال
удовлетворительный	qoniqarli	مجز (مجزية)
основы международных источников	xalqaro manbalar asoslari	أسس مرجعيات دولية
мировая инициатива	tinchlik tashabbusi	مبادرة السلام
военная база	xarbiy baza	قاعدة عسكرية
краткосрочный визит	qisqa muddatli tashrif	زيارة قصيرة
сопровождать	kuzatmoq	رافق
торжественно открывать	tantanali ravishda ochmoq	دشن
колонии	mustamlakalar	مستعمرات
подписывать	imzolamoq	وقع
сотрудничество	hamkorlik	تعاون
область обороны и безопасности	mudofa va xavfsizlik sohasi	مجال الدفاع و الأمن
резко критиковать	keskin tanqid qilmoq	نقد
заявление, декларация	bayonot, deklaratsiya	تصريح (تصاريح, تصريحات)
министр иностранных дел	tashqi ishlar vaziri	وزير الخارجية
премьер – министр	bosh vazir	رئيس الوزراء
Иерусалим	Quddus	القدس
изменение	o'zgarish(lar)	تغيير(ات)
противоречащий	qarama-qarshi	متناقض (متناقضية)
закон	qonun	قانون (قوانين)
нормы международного права	xalqaro huquq normalari	الأعراف الدولية
посредничество	vositachilik	وساطة
сессия	sessiya	دورة
Национальное Собрание	Milliy Majlis	المجلس القومي

член	a'zo	عضو (أعضاء)
усиление	kuchaytirish	تعزيز
участие	qatnashish	مشاركة
подготовка	tayorlash	إعداد
принятие правления	boshqaruvni qabul qilish	تول
парламентский надзор	parlament nazorati	الرقابة البرلمانية
назначение	tainlov	تعيين
местная администрация	mahalliy idora	الإدارة المحلية
включать в себя	o'z ichiga olmoq	شمل
провинция	viloyat	محافظة
издавать приказ	qaror chiqarmoq	أصدر قرارا
министр регионального развития	mahalliy rivojlanish vaziri	وزير التنمية المحلية
отправлять	jo'natmoq	ندب
Генеральный Секретарь	Bosh Kotib	سكرتير عام
помощник	yordamchi	مساعد
брать на себя правление	boshqaruvni o'z zimmasiga olmoq	تولي
специализация	ihtisoslashish	تخصص
научное исследование	ilmiy tadqiqot	البحث العلمي
Совет Академии	Akademiya Kengashi	مجلس الأكاديمية
под руководством	boshchiligida	برئاسة
космология	fazoshunoslik	علوم الفضاء
окружающая среда	atrofdagi muhit	بيئة
доклад	ma'ruza	تقرير
полезные ископаемые	foydali qazilmalar	الثروة المعدنية
Суэцкий канал	Suvaysh kanali	قناة السويس
этика научного исследования	ilmiy tadqiqot etikasi	أخلاقيات البحث العلمي
получать	qabul qilib olmoq	تسلم
машина скорой помощи	tez yordam mashinasi	سيارة إسعاف
общество организация	jamiyat tashkilot	هيئة
Красный полумесяц	Qizil yarim oy	الهلال الأحمر
поддержка	qo'llab – quvvatlash	دعم

спасение	qutqarish	إنقاذ
невинный	aybsiz	بريء (أبرياء)
проходить	o'tib ketmoq	مر ب
подтверждать	ta'kidlamoq	أكد
вклад	hissa	مساهمة
исходя из...	...dan kelib chiqqan holda	انطلاقاً من
инициатива	tashabbus	مبادرة
солидарность	birdamlik	تضامن
нападения	hujumlar	تداعيات
шпионаж	josuslik	تجسس
элемент	unsur	عنصر (عناصر)
проникновение (зд. вскрытие)	kirish (bu yerda ochish)	إختراق
Пекин	Pekin	بكين
течь (зд. просочиться)	oqmoq (bu yerda yetib kelmoq)	سرب
интернет	internet	الإنترنت
шпион	josus	جاسوس
подданный	fuqaro	تابع
разглашать	bayon qilmoq	أفصح عن
волновать вызывать (тревогу)	hovliqtirmoq, chaqirmoq (xavotirni)	أثار
тревога	xavotir	قلق
вызывать необходимость	taqozo qilmoq	إقتضي
воспользоваться случаем	fursatdan foydalanmoq	إنتهز الفرصة
партийные деятели	partiya arboblari	رجال الأحزاب
американская администрация	Amerika ma'muriyati	الإدارة الأمريكية
невмешательство	aralashmaslik	عدم التدخل
следование	yo'ldan yurish	إنتهاج
отказ от поддержки	qo'llab quvvatlashdan voz kechish	نبد الدعم
стремиться	intilmoq	تطلع الي
успокоение	tinchlantirish	تهدئة
неравенство сил	kuchlar tengsizligi	تكافؤ القوي
действовать	harakat qilmoq	تصرف
укрепляться	mustahkamlanmoq	ترسخ
привыкать	o'rganmoq	إعتاد
быть убеждённым	amin bo'lmoq	إعتقد

придерживаться	tarafdor bo'lmoq	تمسك ب
проглатывание (зд. захват)	yutish (bu yerda bosib olish)	ابتلاع
нарушать	buzmoq	تعدي
распределение ролей	rollarni taqsimlash	توزيع الأدوار
вознаграждение	mukofotlash	عمالة
использовать	foydalanmoq	الاستفادة من
умеренность	mo'tadillik	إعتدال
выделять	ajratib bermoq	خصص
обновление	yangilatish	تحديث
армия	armiya, qurolli kuch	جيش
обучение	o'rgatish	تدريب
министерство обороны	mudofa vazirligi	وزارة الدفاع
голосование	ovoz berish	تصويت
финансирование	moliyalashtirish	تمويل
закупка	sotib olish	شراء
военная техника	harbiy texnika	معدات
вертолёты	vertolyotlar	مروحيات
приборы ночного видения	tungi ko'rish vositalari	مناظير للرؤية الليلية
признаваться	tan olmoq	أقر ب
начальник штаба вооружённых сил	qurolli kuchlar shtab boshlig'i	رئيس هيئة أركان الجيوش
владение	ega bo'lish	إمتلاك
атомное оружие	atom quroli	السلح النووي
коллега	hamkasb	نظير
определённый механизм	ma'lum tuzilish	الية معينة
использование	foydalanish	إستفادة
гонка вооружений	qurollanish poygasi	سباق تسلح
союзник	ittifoqchi	حليف (حلفاء)
укрепление	mustahkamlash	تعزير
координирование	muvofiglashtirish	تنسيق
досье, дело	idora hujjatlari solingan papka	ملف
разделение	bo'lish, taqsimlash	تقسيم
оккупация	bosib olish, ixtilo	إحتلال
обнаруживать, разоблачать	ko'rsatmoq, bildirmoq	كشفت
испытание, горе (зд. трагедия)	sinov, musibat (bu yerda fojea)	محنة

нация	millat	أمة
ставить (задачу, проблему)	masala, vazifa va h.k. qo'yimoq	طرح
кинжал	xanjar	خنجر
заключать в себе, содержать	o'z ichiga olmoq	تضمن
документ	hujjat	وثيقة
план	reja	خطة
стремиться, иметь целью	intilmoq, maqsadlamoq	هدف الي
добавлять	qo'shimcha qilmoq	أضاف
конституционализм	konstitusionalizm	دستورية
третья парламентская сессия	uchinchi parlament sessiyasi	الدورة البرلمانية الثالثة
палата депутатов	deputatlar palatasi	مجلس النواب
демократическая партия	demokratik partiya	الحزب الديمقراطي
выбирать, проводить выборы	saylamoq, saylov o'tkazmoq	إنتخب
кандидат	nomzod	مرشح
секретарь	kotib	سكرتير
быть созданным	chaqirilmog	إنعقد
вследствие того	buning natijasida	جزاء
преступные действия	jinoiy harakatlar	الأعمال الإجرامية
большой (о горе), отвратительный	jirkanch	أنكر (نكراء. ج)
пачкаться	kir bo'lmoq	تلطخ
греховный	gunohga olib keluvchi	أثم
постепенно подниматься	asta – sekin ko'tarilmoq	تصاعد
право выбора	saylov huquqi	إستحقاق إنتخابي
выход, уход	chiqish, ketish	إنسحاب
союз, объединение	ittifoq, birlashma	تحالف
террорист	terrorist	إرهابي
оружие	qurol	سلاح (أسلحة)
контрабанда	g'ayriqonuniy mol olib kirish (chiqish)	تهريب
бунтовщик	isyonkor	متمردون
американский суд	Amerika sud mahkamasi	محكمة أميركية
позавчера	kechadan avvalgi kun	أمس الأول
прокуратура	prokuratura	نيابة العامة

направлять	yo'naltirmoq	وجه
контрабандист	kontrabandachi	مهرب
наказывать	jazolamoq	عاقب
ведение переговоров	muzokara olib borish	تفاوض
агент	agent	عميل (عملاء)
ведомство по борьбе с наркотиками	giyohvand moddalarga qarshi kurash agentligi	وكالة مكافحة المخدرات
сообщать, заявлять	ma'lum qilmoq, xabardor qilmoq	أبلغ
основные вопросы	asosiy masalalar	القضايا الرئيسية
главным образом	umuman olganda	بصورة مبدئية
консультация	konsultatsiya	تساور
относительно	biror masalaga kelganda	بشأن
предложение	taklif qilish	إعطاء
поворот	burilish	أولوية
с другой стороны	boshqa jihatdan	من ناحية أخرى
американские эксперты	Amerika ekspertlari	الخبراء الأمريكيون
Белый Дом	Oq Uy	البيت الأبيض
политическая реформа	siyosiy islohot	إصلاح سياسي
различие	farq	تفرقة
применение	tatbiq qilish	تطبيق
запрет	ta'qiq	حظر
органы безопасности	xavfsizlik muassasisi	أجهزة الأمن
любезность	iltifot	معاملة
народное собрание	xalq majlisi	مجلس الشعب
бригадный генерал	brigada generali	لواء
комитет обороны и национальной безопасности	mudofaa va milliy xavfsizlik qo'mitasi	لجنة الدفاع و الأمن القومي
жалоба	shikoyat	تظلم
угрожать, грозить	tahdid qilmoq	هدد
стоять (зд. во что бы то ни стало)	turmoq (bu yerda nima bo'lsa ham)	كلف
наблюдение, контроль	nazorat	رقابة
посетитель	ziyoratchi	راند (رواد)
охрана	qo'riqlash	حراسة

TAVSIYA QILINGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimov asarlari :

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. –T.: Sharq, 1999.
2. Karimov I.A. Ta'rixiy hotirasiz kelajak yoq. Biz kelajagimizni o'z qo'limiz bilan quramiz. 7 Jild. –T.: "O'zbekiston", 1999.
3. Karimov I.A. Ozod va obod Vatan, erkin va farovon hayot – pirovard maqsadimiz. – T: O'zbekiston, 2000.
4. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – T:Ma'naviyat, 2008.

Rus tilidagi kitob va o'quv qo'llanmalar:

1. Боднар. С.Н. Арабский язык. Жанр коммерческих деловых бумаг и их языковая специфика. М. 2002
2. Габучан Г.М. Литературный арабский язык в текстах. М. 19933.
3. Гранде Б.М. Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении. М. «Наука» 1968
4. Ибрагимов И.Д. Арабский язык. Учебное пособие по теме «Политика», –М.: «Восток – Запад», 2007.
5. Ибрагимов И.Д. Арабский язык. Учебное пособие по теме «Экономика», –М.: «Восток – Запад», 2007.
6. Ибрагимов И.Д. Арабский язык. Учебное пособие по теме «Социальные проблемы», –М.: «Восток – Запад», 2007.
7. Ковалёв А. А., Шарбатов Г. Ш., Учебник арабского языка, М. «Восточная литература» 1998
8. Ковтонюк. В.В. Арабский язык. Пресса. Деловая переписка, М. 2002
9. Кузьмин С.А. Учебник арабского языка. –М.: «Восточная литература» 2003.
10. Лебедев В.В., Бочкарёв.Г.И. Читаем арабские тексты. Продвинутый этап часть I М. «Муравей» 2002
11. Лебедев В.В., Бочкарёв.Г.И. Читаем арабские тексты. Продвинутый этап часть II М. «Муравей» 2002
12. Лебедев В.В., Бочкарёв.Г.И. Читаем арабские тексты. Завершающий этап.

М. «Муравей» 2002

13. Мирсагатова О.М., Мухтаров Т.А. Практический курс арабского языка (бухгалтерский учёт). –Т., 1998.
 14. Файнберг Н.Д. Теория перевода арабского языка (курс лекций) М. 1977
 15. Халидов. Б. З. Учебник арабского языка. Т. 1977
- ### O'zbek tilidagi kitob va o'quv qo'llanmalar:
1. Abdujabbarov A., Arab tili darsligi., -T., 2006.
 2. Ibragimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. I jild –T.: «O'zbekiston milliy entsiklopediyasi» 1997.
 3. Ibragimov N.I., Yusupov M. Arab tili grammatikasi. II jild –T.: «Gafur Gulom nomidagi nashriyot – matbu' uyi» 2004.
 4. Xalidov. B.Z. Arab tili darsligi, -T., 2007
 5. Shamatoва Z.N., Musaev O., Arab tilidan nazorat ishlari to'plami, -T., 2004.
 6. Hasanov M., Abzalova M., Arab tili darslari, -T., 2007.

Arab tilidagi kitob va o'quv qo'llanmalar:

1. الجديد في التدريب على قواعد النحو للصف الثالث المتوسط وزارة التربية بالكويت 1990 م.
2. الجديد في التدريب على قواعد النحو للصف الرابع المتوسط وزارة التربية بالكويت 1990 م.
3. سلسلة تعليم اللغة العربية، المستوى الثالث، التعبير، معهد تعليم اللغة العربية بالرياض 1992 م.
4. الامثال العربية، دار السلام، 2000.
5. Mirsagatova O.M., Djamalova V.G. Magistratura talabalari uchun matnlar va mashqlar to'plami T.2010 (arab tilida)
6. Fateeva I.G.; Ismailova Yu. A. Iqtisodiy matnlar to'plami (arab matbuoti materiallari asosida) T.2010 (arab tilida)

Lug'atlar:

1. Баранов. Х. К. Арабско-русский словарь. М. 1985
2. Краткий русско-арабский фразеологический словарь. М. 1989
3. Борисов. В.М. Русско – арабский словарь. Санкт – Петербург 2004
4. An-Naim. Arabcha - o'zbekcha lug'at –T. 2003
5. Shamatoва Z.N., Djabbarova F.A., Dalibayev N.Z. Ijtimoiy – siyosiy va iqtisodiy terminlarning ruscha - o'zbekcha – arabcha lug'ati T. 2010
6. Qodirov T.Sh. Qisqacha arabcha- o'zbekcha- ruscha ijtimoiy – siyosiy tematik lug'at. T. 2010

Elektron resurslar

1. www.nuruliman.ru
2. [http:// www.sarf.uralm.com](http://www.sarf.uralm.com)
3. <http://www.shamela.ws>
4. [http:// www.jahonnews.uz/arabic](http://www.jahonnews.uz/arabic)
5. [http:// www.livestation.com](http://www.livestation.com)

Texnik muharrir: *Hilola SOIPOVA*

Kompyuter verstkasi: *Hilola SOIPOVA*

Bosishga ruxsat etildi 04.01.11.
Bichimi 60x84 ¹/₁₆ Shartli 3,5 b.t. 50 nusxada bosildi.
Toshkent, Shahrisabz ko'chasi, 25 uy.

© Toshkent davlat sharqshunoslik instituti, 2011